

kend, sprak duidelijke taal. Dat men dit verzet niet volhield, had in hoge mate te maken met de gebeurtenissen in de toneelwereld: van het feit dat in de eerste groep die onder krachtige pressie geplaatst werd, zovelen bezweken, ging een deprimerende invloed uit. Voorts wekten de in maart uitgevoerde arrestaties (en maart was een maand waarin het oorlogsnieuws geen enkel lichtpuntje bood!) een vrij algemeen gevoel van angst. Door die angst heeft men zich in de sector van de letteren het minst laten beïnvloeden: daar is het verzet tegen de Kultuurkamer het duidelijkst volgehouden.

Dit had, dunkt ons, ook te maken met de maatschappelijke positie van de litteratoren.

Toneelspelers en musici konden, zo leek het, hun brood slechts verdienen door in het publiek op te treden; de architecten waren afhankelijk van overheidsopdrachten en gevoelden zich veelal ook verantwoordelijk voor het lot van hun medewerkers; de schilders waren afhankelijk van materiaal-toewijzingen (schilderslinnen, verf) die via de Kultuurkamer zouden lopen. De schrijvers daarentegen waren lang niet allen aangewezen op hun schrijversinkomsten en in de lente van '42 mochten bovendien velen onder hen vertrouwen dat hun vaste uitgevers bereid zouden zijn, hun voorschotten te verstrekken in de korte tijd die, naar men aannam, zou verstrijken voor de bevrijding kwam.

Wij hebben tot dusver over de kunstenaars geschreven. Onder de groepen die zich bij de Kultuurkamer moesten melden, waren er evenwel verscheidene die men gemeenlijk niet tot 'de kunstenaars' rekent: dansleraren, muzikleraren, amusementsmusici, muziekhandelaren, caféhouders (als in hun café's muziek ten gehore gebracht werd, moesten ook zij zich bij de Kultuurkamer melden), film- en smalfilmverhuurders, producenten van reclameprojectie, filmtechnici – en in de kunsthandel waren er speciaal in die tijd velen bij wie de artistieke roeping geen rol speelde. De cijfers omtrent de aanmeldingen bij de Kultuurkamer zeggen dan ook weinig. Op 22 april, drie weken na het sluiten van de aanmeldingstermijn, waren, aldus een functionaris van de Kultuurkamer, 'ruim zes-en-twintigduizend individuele aanmeldingen binnengekomen'; het begrip 'individueel' is hier overigens ten onrechte gebruikt, want van die zes-en-twintigduizend waren 'vijfduizend via de collectieve weg der Federatie van Nederlandse Toonkunstenaars en vijfduizend via de Bond van Nederlandse Zangverenigingen en de Bond van Nederlandse Muziekverenigingen' gearriveerd.¹ Eigenlijk mocht men dus slechts van zestienduizend 'individuele aanmeldingen' spreken.

¹ NKK: 'Aantekeningen betr. de vergadering op 22 april 1942' (NKK, 1 h).